

BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARNING DIAGNOSTIK MADANIYATINI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYASI

G'aniyeva Muattarxon Nodirbek qizi

Magistr,

FarDU Pedagogika nazariyasi va tarixi

mutaxassisligi

Annotatsiya. Mazkur tezisda bo‘lajak o‘qituvchilarning diagnostik madaniyatini rivojlantirish masalasi pedagogik nuqtayi nazardan yoritilgan. Zamonaviy ta’lim jarayonida o‘qituvchidan nafaqat fan bo‘yicha chuqur bilim va metodik kompetensiya, balki ta’lim oluvchilarning individual-psixologik xususiyatlari, bilim, ko‘nikma va kompetensiyalarini aniqlash, tahlil qilish hamda baholashga oid diagnostik kompetensiyalar ham talab etiladi. Shu nuqtayi nazardan, bo‘lajak o‘qituvchilarda diagnostik madaniyatni rivojlantirish ularning kasbiy tayyorgarligining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Tezisda diagnostik madaniyatning mazmun-mohiyati, tarkibiy komponentlari, uni rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari hamda samarali texnologiyalariga e’tibor qaratilgan. Shuningdek, diagnostik faoliyatda zamonaviy pedagogik diagnostika vositalaridan foydalanish, natijalarni tahlil qilish, individual ta’limiy ehtiyojlarni aniqlash va o‘quv jarayonini takomillashtirish imkoniyatlari ko‘rib chiqilgan. Bo‘lajak o‘qituvchilarning diagnostik madaniyatini rivojlantirish jarayonida amaliy mashg‘ulotlar, pedagogik vaziyatlar, diagnostik topshiriqlar, kuzatuv, test, suhbat va refleksiv yondashuvlardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur yondashuv bo‘lajak pedagoglarning kasbiy faoliyatga tayyorgarligini oshirish, ta’lim sifatini monitoring qilish va o‘quvchilarning rivojlanish

dinamikasini

to'g'ri

baholashga

xizmat

qiladi.

Kalit so'zlar: bo'lajak o'qituvchi, diagnostik madaniyat, pedagogik diagnostika, diagnostik kompetensiya, kasbiy tayyorgarlik, ta'lim sifati, pedagogik texnologiya, baholash, monitoring, refleksiya.

Аннотация. В данной тезисной работе рассматривается проблема развития диагностической культуры будущих учителей с педагогической точки зрения. В условиях современного образования от будущего педагога требуется не только глубокое знание преподаваемого предмета и методическая компетентность, но и способность выявлять, анализировать и оценивать индивидуально-психологические особенности обучающихся, уровень их знаний, умений, навыков и компетенций. В связи с этим развитие диагностической культуры рассматривается как важная составляющая профессиональной подготовки будущих учителей. В работе раскрываются содержание и сущность диагностической культуры, ее основные компоненты, педагогические условия и технологии развития. Особое внимание уделяется использованию современных средств педагогической диагностики, анализу полученных результатов, выявлению индивидуальных образовательных потребностей обучающихся и совершенствованию образовательного процесса на основе диагностических данных. В процессе развития диагностической культуры будущих педагогов целесообразно использовать практические занятия, педагогические ситуации, диагностические задания, наблюдение, тестирование, беседы и рефлексивные методы. Использование данных подходов способствует повышению профессиональной готовности будущих учителей, объективной оценке качества образования и определению динамики развития обучающихся.

Ключевые слова: будущий учитель, диагностическая культура, педагогическая диагностика, диагностическая компетентность, профессиональная подготовка, качество образования, педагогическая технология, оценивание, мониторинг, рефлексия.

Abstract. This thesis examines the development of diagnostic culture among future teachers from a pedagogical perspective. In modern education, teachers are expected not only to possess deep subject knowledge and methodological competence, but also to identify, analyze and assess the individual psychological characteristics, knowledge, skills and competencies of learners. Therefore, the development of diagnostic culture is considered an important component of the professional training of future teachers. The thesis focuses on the essence and content of diagnostic culture, its main components, pedagogical conditions and technologies for its development. Particular attention is paid to the use of modern pedagogical diagnostic tools, analysis of diagnostic results, identification of individual educational needs and improvement of the educational process based on diagnostic information. Practical classes, pedagogical situations, diagnostic tasks, observation, testing, interviews and reflective approaches can be effectively used in the process of developing the diagnostic culture of future teachers. These approaches contribute to improving the professional readiness of future educators, monitoring the quality of education and objectively assessing the developmental dynamics of learners. The development of diagnostic culture also enables future teachers to make more informed pedagogical decisions and organize the educational process according to the individual needs of learners.

Keywords: future teacher, diagnostic culture, pedagogical diagnostics, diagnostic competence, professional training, educational quality, pedagogical technology, assessment, monitoring, reflection.

Bugungi kunda ta'lim tizimida yuz berayotgan o'zgarishlar va zamonaviy pedagogik yondashuvlarning rivojlanishi o'qituvchi kasbiga qo'yiladigan talablarning yanada ortishiga sabab bo'lmoqda. Ta'lim jarayonining asosiy maqsadi faqatgina o'quvchilarga ma'lum hajmdagi bilimlarni yetkazish bilan cheklanib qolmay, balki ularning mustaqil fikrlashi, ijodiy qobiliyati, amaliy kompetensiyalari va shaxsiy rivojlanishini ta'minlashdan iborat. Bunday jarayonda o'qituvchi har bir ta'lim oluvchining imkoniyatlari, ehtiyojlari, qiziqishlari va individual xususiyatlarini o'rganishi hamda ta'lim jarayonini ushbu ma'lumotlar asosida tashkil etishi zarur. Shu jihatdan pedagogik diagnostika va o'qituvchining diagnostik madaniyati zamonaviy pedagogning kasbiy faoliyatida muhim o'rin egallaydi. Bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlash jarayonida ularda diagnostik madaniyatni rivojlantirish alohida pedagogik ahamiyatga ega. Chunki pedagog o'z faoliyati davomida muntazam ravishda turli diagnostik vazifalarni amalga oshiradi: o'quvchilarning boshlang'ich bilim darajasini aniqlaydi, o'zlashtirishdagi qiyinchiliklarni belgilaydi, ta'lim natijalarini baholaydi, o'quvchilarning rivojlanish dinamikasini kuzatadi va olingan natijalar asosida pedagogik faoliyatiga tegishli o'zgartirishlar kiritadi. Shuning uchun bo'lajak o'qituvchida diagnostik faoliyatni to'g'ri tashkil etish ko'nikmasining shakllanganligi uning kelgusidagi kasbiy samaradorligini belgilovchi muhim omillardan biri hisoblanadi.

Diagnostik madaniyatni o'qituvchining ta'lim jarayonida turli diagnostik metod va vositalardan maqsadli, tizimli, obyektiv hamda pedagogik-axloqiy tamoyillarga muvofiq foydalana olish qobiliyatini ifodalovchi kasbiy sifat sifatida izohlash mumkin. U o'qituvchining diagnostik bilimlari, amaliy ko'nikmalari, tahliliy fikrlashi, obyektiv baholash qobiliyati va refleksiv faoliyatini o'zida mujassamlashtiradi. Diagnostik madaniyat o'qituvchiga

faqatgina o'quvchining bilim darajasini aniqlash imkonini bermaydi, balki olingan ma'lumotlarni pedagogik jihatdan to'g'ri talqin qilish, mavjud muammolarning sabablarini aniqlash va ularni bartaraf etishga qaratilgan pedagogik chora-tadbirlarni belgilash imkonini ham beradi. Bo'lajak o'qituvchilarning diagnostik madaniyatini rivojlantirish bir-biri bilan uzviy bog'liq bo'lgan bir nechta komponentlar asosida amalga oshirilishi mumkin. Avvalo, motivatsion-qadriyatli komponent bo'lajak pedagoglarda diagnostik faoliyatga nisbatan ijobiy munosabat, kasbiy qiziqish va mas'uliyatni shakllantirishga xizmat qiladi. Talaba diagnostik faoliyatning kelajakdagi kasbiy faoliyati uchun ahamiyatini anglab yetgan taqdirdagina diagnostik bilim va ko'nikmalarni egallashga intiladi. Kognitiv komponent esa pedagogik diagnostikaning nazariy asoslari, diagnostik metodlar, baholash mezonlari, monitoring va pedagogik tahlilga oid bilimlarni o'z ichiga oladi.

Amaliy-faoliyatli komponent diagnostik madaniyatning muhim tarkibiy qismi bo'lib, unda bo'lajak o'qituvchilarning turli diagnostik vositalardan amaliy foydalanish ko'nikmalari rivojlantiriladi. Talabalar pedagogik kuzatuv olib borish, suhbat tashkil etish, test va so'rovnomalardan foydalanish, natijalarni qayta ishlash, taqqoslash va tahlil qilish kabi faoliyatlarni amaliy ravishda bajarishlari lozim. Shu bilan birga, diagnostika natijalaridan kelib chiqib, individual ta'limiy ehtiyojlarni aniqlash va tegishli pedagogik qarorlarni ishlab chiqish ko'nikmalarini shakllantirish ham muhimdir. Diagnostik madaniyatning yana bir muhim jihati refleksiv faoliyat bilan bog'liq. O'qituvchi o'zining diagnostik faoliyatini muntazam tahlil qilib borishi, qo'llagan metodlarining samaradorligini baholashi va zarur hollarda ularni takomillashtirishi kerak. Shu sababli bo'lajak pedagoglarda o'z-o'zini baholash, o'z faoliyatini tahlil qilish va pedagogik refleksiya ko'nikmalarini rivojlantirish diagnostik madaniyatni shakllantirishning muhim shartlaridan biri hisoblanadi. Bo'lajak o'qituvchilarning diagnostik madaniyatini

rivojlantirish texnologiyasini bosqichma-bosqich tashkil etish maqsadga muvofiq. Dastlab talabalarda diagnostik faoliyatning mazmuni, maqsadi va pedagogik jarayondagi ahamiyati haqida nazariy tasavvurlar shakllantiriladi. Keyingi bosqichda diagnostik metod va vositalardan foydalanish bo'yicha amaliy ko'nikmalar rivojlantiriladi. Yakuniy bosqichda esa talabalar mustaqil ravishda pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish, diagnostik natijalarni izohlash va ular asosida pedagogik qarorlar qabul qilishga yo'naltiriladi.

Mazkur jarayonda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish alohida ahamiyatga ega. Jumladan, keys-stadi, muammoli ta'lim, loyiha metodi, pedagogik vaziyatlarni modellash, kichik guruhlarda ishlash va refleksiv topshiriqlar bo'lajak o'qituvchilarning diagnostik fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi. Masalan, talabalarga muayyan pedagogik vaziyat taqdim etilib, unda o'quvchining o'zlashtirishida yuzaga kelgan muammoni aniqlash, uning sabablarini tahlil qilish va tegishli diagnostik vositalarni tanlash vazifasi berilishi mumkin. Bunday topshiriqlar nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan bog'lash imkonini beradi. Pedagogik diagnostikada kuzatuv, suhbat, test, so'rovnoma, pedagogik topshiriqlar, portfolio va o'quv faoliyati natijalarini tahlil qilish kabi metodlardan foydalanish mumkin. Har bir metodning o'ziga xos imkoniyatlari mavjud bo'lib, ularni tanlashda diagnostikaning maqsadi, ta'lim oluvchilarning yoshi, individual xususiyatlari va o'rganilayotgan pedagogik holat hisobga olinishi lozim. Diagnostik vositalardan foydalanishda obyektivlik, tizimlilik, izchillik, individual yondashuv va pedagogik etika tamoyillariga rioya qilish muhim ahamiyat kasb etadi.

Diagnostik madaniyatni rivojlantirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish ham yangi imkoniyatlarni yaratmoqda. Elektron testlar, raqamli so'rovnomalar, elektron portfoliolar va ta'lim platformalaridagi monitoring vositalari o'quvchilarning ta'lim natijalarini tezkor aniqlash va tahlil qilish

imkonini beradi. Bo‘lajak o‘qituvchilarning bunday vositalardan samarali foydalanishni o‘rganishi ularning zamonaviy kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, raqamli diagnostika natijalarini mexanik tarzda qabul qilish emas, balki ularni pedagogik nuqtayi nazardan tahlil qilish va to‘g‘ri xulosalar chiqarish muhimdir. Diagnostik madaniyatning rivojlanganligi o‘qituvchiga ta’lim jarayonini individual va differensial yondashuv asosida tashkil etish imkonini beradi. Chunki diagnostika natijalari orqali o‘quvchilarning kuchli va rivojlantirilishi zarur bo‘lgan jihatlari aniqlanadi. Ushbu ma’lumotlar asosida o‘qituvchi ta’lim metodlarini tanlashi, topshiriqlar murakkabligini belgilashi, qo‘shimcha mashg‘ulotlarni tashkil etishi va individual pedagogik yordam ko‘rsatishi mumkin. Natijada diagnostika ta’lim jarayonining yakuniy bosqichidagi baholash vositasi emas, balki ta’limni rejalashtirish va takomillashtirishning doimiy mexanizmiga aylanadi.

Shu bilan birga, bo‘lajak o‘qituvchilarning diagnostik madaniyatini rivojlantirishda oliy ta’lim muassasalarida nazariy va amaliy tayyorgarlikning uyg‘unligini ta’minlash zarur. Pedagogika va metodika fanlari doirasida diagnostik faoliyatga oid mavzularni amaliy mashg‘ulotlar bilan boyitish, talabalarni real pedagogik jarayonlarga yaqinlashtirilgan vaziyatlar bilan ishlashga jalb etish maqsadga muvofiq. Pedagogik amaliyot davrida esa talabalarga o‘quvchilarning bilim va ko‘nikmalarini kuzatish, diagnostik topshiriqlar tuzish, natijalarni tahlil qilish va pedagogik tavsiyalar ishlab chiqish imkoniyatlarini yaratish lozim.

Umuman olganda, bo‘lajak o‘qituvchilarning diagnostik madaniyatini rivojlantirish ularning kasbiy kompetentligini shakllantirishning muhim yo‘nalishlaridan biridir. Diagnostik madaniyatga ega bo‘lgan pedagog ta’lim oluvchilarning rivojlanish holatini obyektiv aniqlash, ta’limdagi muammolarni

o'z vaqtida aniqlash, ularning sabablarini tahlil qilish va ta'lim jarayonini mavjud ehtiyojlar asosida takomillashtirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Shu sababli pedagog kadrlarni tayyorlash jarayonida diagnostik madaniyatni rivojlantirishga yo'naltirilgan texnologiyalarni izchil joriy etish muhim ahamiyatga ega. Xulosa sifatida aytish mumkinki, diagnostik madaniyat bo'lajak o'qituvchining kasbiy faoliyatini samarali tashkil etishiga xizmat qiluvchi muhim pedagogik sifatdir. Uni rivojlantirish jarayoni faqat nazariy bilim berish bilan cheklanmasdan, amaliy mashg'ulotlar, pedagogik vaziyatlar, diagnostik topshiriqlar, kuzatuv, test, suhbat, refleksiya va raqamli diagnostika vositalaridan foydalanishni ham qamrab olishi lozim. Bunday tizimli yondashuv bo'lajak pedagoglarning diagnostik kompetensiyasini rivojlantirib, ularni ta'lim oluvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda pedagogik faoliyat olib borishga tayyorlaydi. Natijada o'qituvchi ta'lim jarayonidagi mavjud holatni aniqlash bilan birga, diagnostik ma'lumotlar asosida kelgusidagi pedagogik faoliyatini rejalashtirish, ta'lim sifatini oshirish va o'quvchilarning rivojlanishiga samarali pedagogik ko'mak ko'rsatish imkoniyatiga ega bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2006.
2. Mavlonova R.A., To'rayeva O.T., Holiqberdiyev K.H. Pedagogika. – Toshkent. O'qituvchi, 2008
3. Podlasiy I.P. Pedagogika. – Moskva: Yurayt, 2019.
4. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. — Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU, 2006.
5. Xodjayev B.X. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. — Toshkent: Sano-standart, 2017

